

14.09.2023

Група №24

Урок №3

Тема уроку: Поетичне самовираження. Провідна роль поезії у 1920-ті роки.

Павло Тичина. Основне з життя і творчості поета, трагізм його долі.

Мета уроку: допомогти учням зрозуміти основні тенденції української поезії 1920-х років, її «вітаїстичність», усвідомити трагізм творчої долі письменника; розвивати навички аналізу ліричних творів, уміння висловлювати власні думки та враження, підтверджувати їх цитатами з тексту; виховувати любов до поезії, оптимістичне світобачення, естетичний смак.

Очікувані результати: учні знають основні етапи життєвого і творчого шляху письменника, вміють аналізувати його поезію, визначати риси модернізму в ній, пояснювати феномен «кларнетизму» та причини трагічного зламу світоглядних позицій поета.

Обладнання: портрет письменника, видання його творів, ілюстративні матеріали до біографії та творчості, словник літературознавчих термінів.

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

I. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ. ОГолошення теми й мети уроку

* Вступне слово вчителя.

Молодий я, молодий,

Повний сили та одваги.

Гей, життя, виходь на бій, —

Пожартуєм для розваги!

Так писав наймовірно талановитий юний поет Павло Тичина, сповнений молодечого запалу й бажання створити нову, небачену в українській літературі поезію. І він таки створив її, але жарти із життям виявилися поганими. Тому розрізняють двох Тичин — найбільшого модерніста 20-х років та співця «соціалістичної доби».

Про трагізм творчої долі Тичини та письменників його доби й будемо говорити сьогодні на уроці.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ

* Проблемне запитання.

— Чому в 20 — 30-ті роки ХХ ст. різко активізувалися проблеми «митець і влада», «свобода творчості»?

* Тут і далі теми повідомлень див. в наступному уроці.

— Що сприяло тому, що українська література ХХ ст. стала новим етапом в історії національної культури?

— Чим пояснити стильове розмаїття мистецтва 1920-х років?

— Чому «українське відродження» розстріляли?

III. СПІЙНЯТТЯ ТА ЗАСВОЄННЯ УЧНЯМИ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ; ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ТА НАВИЧОК

* Слово вчителя.

У бурхливі 20-ті роки ХХ ст. провідним жанром літератури стала поезія як потужне ліричне самовираження й емоційне переживання по- революційної епохи, її духовних катаклізмів.

Серед найяскравіших творчих особистостей — О. Влизько, М. Йогансен, В. Сосюра, М. Семенко, М. Бажан, М. Зеров, М. Рильський, П. Филипович, М. Драй-Хмара, Ю. Клен, Є. Плужник, В. Свідзинський, М. Рильський і, звичайно ж, П. Тичина та багато інших.

* Повідомлення учнів.

(Учні розповідають про поетів (твори яких не вивчаються за програмою), виразно читають їхні вірші.)

* Робота зі словником літературознавчих термінів.

М. Хвильовим, письменником і теоретиком літератури була проголошена теза про «романтику вітаїзму». Саме вітаїстичність і стала провідною рисою української поезії тих років.

Звернімося до словника:

Вітаїзм, вітаїстичність, віталізм — це філософське вчення про життя як прояв внутрішньої «життєвої сили», що підкорює собі всі процеси в живих організмах. В українській літературі це вчення тлумачилося М. Хвильовим як нова філософія життя, антитеза «біологічному віталізму». Письменник навіть змінив термін «віталізм» на «вітаїзм», підкреслюючи його соціокультурне значення. Естетика вітаїзму стверджувала життєвість української нації, незнищенність її духу, віру в те, що українське мистецтво прилучиться до найвищих естетичних цінностей.

* Міні-лекція вчителя.

Про П. Г. Тичину написано безліч статей, монографій, досліджень. Але трагізм його творчої долі не осягнений до кінця, і для нащадків залишається загадкою, хто ж він, геній чи пігмей. (За словами В. Стуса) Народився майбутній поет 27 січня 1891 року в с. Піски на Чернігівщині в сім'ї дяка. Навчався, за традицією, у бурсі, потім — у Чернігівській семінарії. Він мав чудовий голос, абсолютний слух і грав на багатьох музичних інструментах, прекрасно володів пензлем, створював оригінальні малюнки. Співав в семінарському, а пізніше — у міському хорі.

Чернігів початку ХХ ст. був одним із важливих літературних осередків в Україні, бо тут жив і працював М. Коцюбинський. Тичина почав відвідувати «суботи», які влаштовував письменник для творчої інтелігенції міста. Саме Коцюбинський побачив у молодому семінаристі справжнього поета.

У 1913 році Тичина переїхав до Києва і вступив до Київського комерційного інституту, навчався і підробляв у редакціях журналу «Світло», газети «Рада», а також помічником хормейстера в театрі М. Садовського.

У 1918 році вийшла перша збірка поета «Сонячні кларнети», про яку В. Стус пізніше напише: «Сонячні кларнети» — це переважно книга передчуття сподіваного щастя... І це чи не єдина зі збірок на рівні Тичининого генія. Тому в доробку поета їй відведено перше місце не тільки хронологічно».

Ця книжка засвідчила появу українського варіанта символізму — «кларнетизму». Тичина на основі символістичних засобів, їх вдалого комбінування і трансформації створив власний авторський поетичний стиль, що й отримав назву «кларнетизм».

Особливостями кларнетизму є:

— незалежна від політики й ідеології «чиста поезія», що уславлює ідеал гуманізму та добра: «Приставайте до партії, де на людину дивляться як на скарб світовий і де всі як один проти кари на смерть»;

— музично-поліфонічні образи-символи: Мадонно моя. /Вже славлять, співають нове ім'я. / (Ave, Maria, Калино моя!) Іде і сміється: життя! квіток!/Сонце на скрипку, хмарки у танок. (образ жінки);

— навіювання образу предмета замість його називання (сугестія): ... Університет, музеї і бібліотеки не/дадуть того, що можуть дати/карі, /сірі, /блакитні. (очі як дзеркало душі);

— «синестезія» або синхронність різних почуттів та відчуттів (кольору, звуку, запаху, дотику): Пробіг зайчик/Дивиться — світанок!/Сидить, грається, /Ромашкам очі розтулює. /А на сході небо пахне, / Півні чорний плащ ночі/Вогняними нитками сточують/ — сонце — /... (рух, світло, запах, колір);

— драматичні несподівані словосполучення: чорний акорд, очі христовоскресні, ніжнотонні кораблі;

— наслідування заповіту Верлена: «Насамперед — музики!»: Я бриню, як струни/Степу, хмар та вітру.

— ритм в основі музичності поезії;

— слово-барвозвук: золотий гомін, чорнокрилля;

— вживання змістових розділових знаків: Зоряного ранку припади вухом до землі — /... ідуть. («Золотий гомін»)

* Виразне читання поезій П. Тичини «Арфами, арфами...», «О панно Інно...»*.

Обмін враженнями щодо прочитаного.

* Продовження міні-лекції вчителя.

У 1923 році П. Тичина переїхав до тодішньої столиці — Харкова — й став членом редколегії журналу «Червоний шлях». Брав участь у діяльності спочатку літературного угруповання «Гарт», потім — ВАПЛіте.

* Тут і далі вчитель може запропонувати учням скористатися посібником: Українська література. 11 клас. Рівень стандарту, академічний рівень: Хрестоматія- довідник / Упорядник О. І. Борзенко. — Х. : Вид-во «Ранок», 2011.

Його критикували за «націоналістичні ухили». Треба було вибирати. Щоб уникнути фізичного знищення, йому довелося пристосовуватися до вимог «соціалістичного реалізму», оспівувати правлячу партію та її вождів.

З 1934 року він — визнаний офіційний класик української радянської літератури, шанований партією та урядом, удостоєний всіх державних нагород та почесних звань.

Після оптимістичної, сповненої надій на національне відродження збірки «Сонячні кларнети» Тичина у віршах книжки «Замість сонетів і октав» (1920) засудив братовбивчу громадянську війну, більшовицький терор і висловив тривогу за майбутнє України. Потім видав книги «Плуг» (1920), «Вітер з України» (1924) та «Чернігів» (1931) і ... замовк.

У зв'язку із цим існує напівбувальщина-напівлегенда. У Москві мала відбутися Декада української культури. Центральна газета «Правда» готувала спеціальний випуск. Бригада журналістів виїхала до Києва. В її складі був давній приятель Тичини. Він прийшов до Павла Григоровича й сказав, що буде дуже підозрілим, якщо найвідоміший український поет не виступить у газеті з приводу такої важливої події, як Декада. Це рівнозначно смертному вирокові самому собі. Тичина посилався на творчу кризу, неможливість щось придумати. А друг наполягав, і на очі йому потрапив якийсь аркушик, що лежав на піаніно. Це була «речівка», яку піонери попросили скласти для них. Журналіст запропонував попрацювати над цим текстом, підставити слова про партію. Узялися разом. Так вийшов сумно знаменитий вірш «Партія веде!», який був уперше в історії надрукований у російській газеті українською мовою і дав назву збірці, що засвідчила упокорення поета перед нелюдською, непоборною силою «диктатури пролетаріату».

П. Тичина був і Міністром освіти УРСР, і Головою Президії Верховної Ради УРСР, академіком АН УРСР. Попри всі нагороди й звання, не втратив своїх суто людських якостей. Розповідають про його надзвичайну доброту й людяність, патріотизм — і як віддав свою зарплатню вчителіві, що організовував навчання в селах після звільнення їх з окупації, як підміняв у міністерстві жінку-швейцара, матір трьох дітей, щоб та мала змогу отримати за карточками хліб, як звільнився з посади, щоб не підписувати зросійщений варіант українського правопису і т. ін.

Якось співробітники Харківського літературного музею помітили такий факт: у 30-ті роки перевидавалися лише дві збірки Тичини (почергово) — «Партія веде!» і «Ку-Ку!» (дитяча книжка). Чи не був у цьому іронічний підтекст, приховане ставлення поета до своєї «комуністичної творчості»? До речі, як і в збірці «Чернігів», у якій внаслідок взаємодії «високої» ідеологічної тематики та «низької» бурлескної форми текст набув іронічного забарвлення.

Можна згадати й про відверті перекручення змісту віршів П. Тичини в підручниках радянської доби. Люди старшого покоління добре пам'ятають рядки:

На майдані коло церкви

Революція іде!

Ідея цього вірша трактувалась як уславлення перемоги більшовицького ладу. То чи ж про це говорять наступні рядки вірша:

Хай чабан! — усі гукнули

За отамана буде.

Хіба в Червоній армії були отамани?

Переважна більшість віршів Тичини, написаних після 1934 року протягом життя, не мають високої мистецької вартості (у народі про це навіть частівки складали). Виняток становить, на думку літературознавців, поема «Похорон друга», написана під час Другої світової війни, коли поет перебував в евакуації в Уфі.

Не стало П. Тичини 1967 року, похований він у Києві.

IV. ЗАКРІПЛЕННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК

* Творча робота.

Складіть «психологічний портрет» письменника.

* Проблемне завдання.

прокоментуйте висловлювання м. Зерова: «Тичина уже в «Сонячних кларнетах» відкрив усі свої козири, а потім не раз був примушений до гри слабої і безкозирної».

V. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

* Інтерактивна вправа «Мікрофон».

— Не все в поезії так просто...

— П. Тичина для мене.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Знайти матеріал про життя і творчість поета; вивчити напам'ять поезії «Арфами, арфами...» та «О панно Інно», вміти їх аналізувати. Підготувати повідомлення.

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту
tanita.yar2018@gmail.com

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.